

סיפור מסע - אל ליווי רוחני ועבודה סוציאלית

נאוה זוהר-סייקס

”שֶׁלַח לְחֶמֶק עַל-פְּנֵי הַמַּיִם כִּי בְרַב הַמַּיִם תִּמְצָאֶנּוּ” (קהלת יא, א-ב).

בסיפור האגדה הילדים הולכים ביער ומשאירים בדרכם פירורי לחם כדי שיוכלו למצוא את הדרך הביתה. כשחיפשו את הדרך אחר תלאותיהם, התברר שהציפורים אכלו את סימניה. איך מצאו לבסוף את הדרך חזרה הביתה? לפי אחת הגרסאות, הם נעזרו באוזה לחצות את הנהר, ואז הלכו ביער עד שהגיעו למקום שנראה להם מוכר.

רבות נכתב על כך, אך משמעות אחת היא שלפעמים אדם מביט אחורה אל הדרך שעבר בה, ולא מוצא את סימניה. הוא נזכר בשבילים שבהם הלך ומגלה לעתים כי הנהרות שחצה במסע חייו והאנשים שפגש הם שהביאו אותו דווקא לכאן, למקום שנראה לו מוכר. ובכל אחת מהתחנות ובמה שביניהן למד וחווה משהו שבדיוק לו הוא זקוק כדי לחיות את חייו כפי שהם עכשיו. ובפליאה הוא אומר: ”ואנכי לא ידעתי!” דבר דומה שמעתי מהמורה הרוחנית, ילידת שבט במרחבים הקנדיים, בכנס ”רוחניות ועבודה סוציאלית” בעיר ת’אנדר ביי שבקנדה בקיץ האחרון: ”בזכות כל מה שעברתי, במיוחד הדברים הכי קשים, אני יכולה היום להיות מי שאני ולעזור לאנשים אחרים, ולכן אני אומרת תודה שעברתי אותם.”

האמת, שלומר תודה על הדברים הקשים שהיא סיפרה לנו, נראה לי בלתי נתפס. ובכל זאת, ניכר היה בה שהיא מרגישה כך בכל נימי נפשה. תפיסה זו מהדהדת ברעיון ”המטפל הפצוע”, הנובע מסיפורו של כירון במיתולוגיה היוונית, שלפיו אדם יכול לעזור לאחרים להחלים בדיוק מהמקום הכואב שלו עצמו. כדי להצליח בכך צריך לעשות עבודת מודעות פנימית כדי לשים לב (בעיקר) אל האחר ולא (רק) אל עצמנו. החוויות שחוונו בעצמנו הן המביאות אותנו למקום שבו אנו נמצאים היום. ועבור אלה מאיתנו העובדים עם אנשים, מרתק ומשמעותי לשבת רגע על ספסל בקצה השביל, להתבונן, ולשים לב מה היה ומה יש בדרך הזאת שכן נבחרה.

חלון לנרטיב הליווי הרוחני

בקיץ 2006 מצאתי את עצמי בקבוצת למידה קטנה - חמישה אנשים בסך הכול - בבית החולים ”לנוקס היל” בחלק ”העליון המזרחי” של העיר ניו יורק. כל בוקר, במשך שלושה חודשים, נסעתי כמעט שעה באוטובוס, נכנסתי בשערי בית החולים, עליתי במעלית, עברתי כמה מסדרונות ודלתות עץ בעודי חולפת על פני רופאים, אחיות, חולים, מבקרים וסטודנטים, והגעתי אל חדר קטן שעל דלתו כתוב ”pastoral care”.

בחדר זה, שחלונותיו פונים לרחובותיה העמוסים של ניו יורק, התכנסה קבוצת קורס הקיץ ב-CPE (Clinical Pastoral Education) של ארגון ה-Health Care Chaplaincy כל יום לסדר יום קבוע: בבוקר - מעגל שיתוף קצר. אחריו תפילה מגוונת, על פי קטע/מזמור/שיר שהביא אחד המשתתפים, עם התייחסות אישית של החברים. בהמשך - הצגת תרגיל ו/או תמלול על ידי המשתתפים כל אחד בתורו, ולימוד תאורטי. לאחר הפסקת הצהריים מתפזרים בבית החולים לארבע שעות של ביקורים במחלקות, איש-איש ומחלקותיו.

מנחה הקבוצה, המורה, הוא יונג-קי יון, מלווה רוחני - צ'פּלן (chaplain) - כומר פרסבטריאני בן 52 ממוצא קוריאני, ולעתים מלווה אותנו גם המנחה הוותיקה מגס רוס. בקבוצה אני האישה היחידה, אשת מקצוע, זה מרחוק באה. חבריי לקבוצה - שני פרחי כהונה קתולים, תלמיד אחד לרבנות קונסרבטיבית ורב קונסרבטיבי אחד - משתתפים בקורס לצורך לימודיהם או התפתחותם המקצועית. היום חובה על כל איש דת לעבור יחידת לימוד אחת לפחות של CPE במהלך לימודיו או כהשתלמות, כדי לסיים את לימודיו. מי שרוצה להיות מוכשר כמלווה רוחני ממש חייב לסיים ארבע יחידות לימוד. עד לאחרונה היה המסלול מיועד לאנשי דת בלבד. כיום נפתח התחום בתנאים מסוימים גם לאנשים מרקעים רוחניים שאינם אנשי דת במהותם או בהכשרתם. גישה זו היא גם הגישה בארץ כיום, בהכשרות דומות לליווי רוחני במסגרת הרשת לארגונים לליווי רוחני בישראל.

בקבוצה שבה השתתפתי באותו קיץ, למרות ההבדלים ברקע, בגילאים, בדת, במסורות ובניסיון, אנו הפוכים לקבוצה אינטימית, בוכה וצוחקת, עם חוויות, קשיים ואתגרים משותפים.

על התפילה

מהר מתברר כי הרוחניות בקבוצה מסוימת זו קשורה מאוד לאלוהים. יש לציין כי במהלך הקיץ פגשנו, בימי עיון משותפים, קבוצות רבות אחרות הלומדות באותו ארגון, וראינו שלא בכל הקבוצות הייתה האלוהות נוכחת כל כך. מצדי - אני שמחה, כך מתאים לי עכשיו. במתכוון בחרתי להשתתף בקבוצה רב-דתית ולא רק יהודית, ואני מתרגשת ללמוד כמה שיותר מהחברים האחרים. אצל שני פרחי הכהונה הקתולים, נושא האמונה והשליחות מאוד חזק, וזה מרגש ומרתק אותי. בהמשך אני גם רואה כי כל עניין התפילה האישית - להתפלל עם עוד מישהו למענו - הוא חלק בלתי נפרד מההוויה של הנוצרים שבקבוצה, והוא הופך להיות מרכזי ומשמעותי עבורי הן בליווי החולים והן בהתפתחותי האישית והמקצועית. בשובי לארץ אני מחברת זאת עם האנשים שאני מלווה ורואה כי טוב. בקבוצות הלמידה אני משלבת מה שלמדתי שם עם לאה גולדברג ואהוד מנור, לימוד מהמשנה והתלמוד והלכות תפילה לרמב"ם גם יחד, ומגלה מכנים משותפים.

הסבה מעבודה סוציאלית לליווי רוחני? ניסוי ותהייה

בתחילת אותו הקיץ אנו יכולים לציין העדפות לשיבוץ במחלקות בית החולים. לבקשתי אני מקבלת את קומה 6: מחלקת נשים, מחלקת יולדות ופגייה. כך יוצא כי כמה פעמים במהלך הקיץ אני מלווה נשים בשמירת היריון, שיוולדות אחר כך פג, ואז מלווה אותן ואת בני זוגן ותינוקיהן בפגייה. פעמים אחרות הסיפור נגמר אחרת, ואני מלווה אותן לצערי באובדן ההיריון.

יום-יום מתקיימים הביקורים השוטפים בחדרים ואני מתחילה לאט-לאט להבין את מהות העבודה על בשרי. בהתחלה, מבחינתי אני בהסבה מקצועית מעבודה סוציאלית לליווי רוחני. בהמשך, אני מבינה שהסיפור לא פשוט כל כך.

כשמגיעים למחלקה, דבר ראשון מתייצבים אצל האחות הראשית, מבררים אם יש משהו מיוחד. אחר כך מתחילים בחדר האחרון, ולאט-לאט, מיטה אחר מיטה, חדר אחר חדר: "שלום, אחר הצהריים טוב לך, שמי נאווה, אני הצ'פּלן במחלקה, מה שלומך היום?" ולפי

התגובה והנושא, מתקדמים. להקשיב, לשמוע את סיפור המחלה, או איך ישנו בלילה, לנוכחות, להחזיק יד, לשאול לתפילתם, להציע להם תפילה וברכה. תחילה אופן התפילה היה לי זר ומוזר. כשסיפרתי על כך לבתי (שהייתה אז כבת 13) באחת משיחות הטלפון לארץ, אף שמעתי זאת ממנה מאוד חזק: "מה? למה הם רוצים שתתפללי בשבילם? אם הם רוצים, שיתפללו בעצמם..." אולם הלמידה בקבוצה כוללת יצירת תפילה אישית למען החולה כחלק מהתהליך, ואצל הקתולים זה זרם כמו מים: הם מיומנים ביצירת תפילות שהן גם אישיות וגם נשגבות בעת ובעונה אחת. ואני - בלב פתוח באתי, ואני מנסה. להפתעתי אני נוכחת לדעת כי רבים מהאנשים כאילו רק מחכים שאשאל אותם אם הם רוצים להתפלל ומיד מושיטים לי יד, עוצמים את עיניהם ומתמסרים.

כך אצל רבים מהחולים, בעיקר הנוצרים שביניהם. אצל היהודים לפעמים היה אחרת: רוצים יותר לדבר, נענים להזכרת סיפור או פסוק שמזכיר להם משהו, שמחים לשמוע שיר/פסוק בעברית, ומתאימה להם יותר השפה ששואלת: במה אפשר לברך אותך? במה את/ה מברך/ת את עצמך?

גיליתי שככל שנענים יותר, פתוחים יותר לאפשרויות, באים בלב פתוח ושמים לב - רוב האנשים שמחים להזדמנות לחשוב למה הם מייחלים, מתפללים, מה הם מבקשים, וכי הדבר נותן כיוון חדש וחשוב לשיחה. לפעמים מביא לדמעות ולהתרגשות רבה, לכאב, ולעתים להקלה. לפעמים הם מתחילים ואני שואלת אם אפשר להוסיף, ולפעמים להפך, הכול לפי העניין והאדם.

וכך מתפתח בשבילי התהליך, ואפשר לומר אף הטכניקה, של פתיחת אפשרות התפילה בהתאמה כמה שיותר מדויקת לאופי של האדם שאיתו אני נמצאת ולתרבותו.

ארבעה סיפורים

סיפור ראשון

גילוי התפילה סחף אותי בעוצמתו, ואהבתי מאוד להשתמש בה בביקורים. אך לשמחתי נזכרתי גם כאן כי לכל דבר טוב יש גם גבול. זכור לי ביקור אחד, במשפחה שנולדו לה תאומים פגים, שאחד מהם היה חזק ושורד והאחר היה בטיפול נמרץ. אני נכנסת לביקור, בני הזוג, הסבא והסבתא יושבים בחדר, ואחרי כמה דקות אני מציעה להם להתפלל. הם נענים לי, נותנים ידיים זה לזה ומקשיבים לתפילתי למען בריאות התינוק והתפתחותו. למרות היענותם, אני מרגישה כי משהו לא נכון, לא מדויק, ובהסתכלי על בני המשפחה אני חושבת כי הם נראים די מופתעים. בפעם הבאה כשמגיע תורי להצגה בקבוצה, אני מביאה את התמלול הזה ללמידה, ומשפת בתחושותי כי משהו לא עבד נכון. אני זוכרת היטב מה אמרה לי המנחה: "נאווה, את עובדת סוציאלית ומטפלת משפחתית בהכשרתך, נכון? ועבדת עם הורים רבים בעבר. מדוע לא השתמשת גם בכלים המקצועיים שלך? גם בתוך לימודי הליווי הרוחני אנו לומדים להתחבר, לשאול, להקשיב. למשל, האם את יודעת מה משקלו של התינוק החלש? מה מצבו? מה המצב הרגשי של בני המשפחה? חיוני לאסוף יותר מידע ולהתחבר לאנשים לפני שמציעים תפילה..."

באותו יום הבנתי, כי מרוב שאני מחויבת לעשות הסבה מקצועית לליוי רוחני, ומתרגשת מהכלים ומהתפקיד החדש, אני טועה ומשאירה מאחור את זהותי המקצועית הקודמת, ושוכחת שהיא משמעותית מאוד לתהליך.

סיפור שני

לאחר שכבר מכירים אותי ויודעים שיש מלווה רוחנית במחלקה, קורה שמזעיקים אותי במיוחד כמה פעמים. באחת מהן, האחות שקראה לי מסבירה כי הייתה הפלה מאוחרת ומבקשת שאבקר אצל האישה. אני נכנסת לחדר שבו אישה שוכבת במיטה ואישה נוספת עומדת, שתיהן ממוצא אפרו-אמריקני. לאחר כמה דקות מתברר כי האישה שעומדת היא נציגת הכנסייה שבאה לקחת את העובר לקבורה. האישה במיטה נראית חיוורת וחסרת אונים. כשאני מבררת עוד קצת, אני מבינה לתדהמתי כי העובר נמצא בתוך תיק קטן שהנציגה נושאת על כתפה, ושהיא עומדת ללכת. אני שואלת אם תוכל להישאר עוד קצת עד שאשוחח עם האם. אני מתיישבת לידה, מנסה להתכוון למקום הכי פנימי וגם רחוק, ומבינה שנכון לשאול אם היא רוצה להיפרד מהתינוק שלה. אני שואלת את נציגת הכנסייה, המסתכלת בשעונה ונראית ממהרת, אם זה אפשרי, ובחוסר חשק היא עונה שכן. אני פונה לאם ושואלת אם תרצה להיפרד מהתינוק. פניה מתעוררות לחיים והיא משיבה בהסכמה. התינוק המת מוצא מהתיק ומושם בחיק אמו. היא דומעת בשקט. כעבור זמן-מה אני שואלת אותה מה היא רוצה לומר לו ואם היא רוצה להתפלל למענו. היא מדברת אליו בשקט, אומרת לו שהוא חוזר למקום שבא ממנו, מברכת אותו שילך בשלווה, שאלוהים ישמור עליו, שהיא שמחה לראות ולפגוש אותו אף לזמן קצר. אני עונה לה אמן. נשימתה נרגעת ולאחר כמה דקות היא מרימה אותו ומגישה אותו לאישה מהכנסייה, שלוקחת אותו ויוצאת מהחדר. אני נשארת עם האם עוד זמן-מה והיא מרשה לי לשבת לידה ולאחוז בידה, עד שאני נפרדת ממנה ומברכת אותה כי תפילתה תתגשם.

בביקור הזה אני מזהה את החלקים של הפגישה - התיווך בין האם לבין נציגת הכנסייה, הסגנון מולה, הבנת הצורך של האם בפרידה מהתינוק, הקשב לתפילת האם למען תינוקה המת בזרועותיה, אחיזה בידה וברכת הפרידה. מה מחלקים אלה שייך לעבודה סוציאלית? מה שייך לליוי הרוחני? אלו השאלות שאני מתחילה לשאול, להעלות למודעות ולדון בהן בהדרכה, בקבוצה וביני לבין עצמי.

סיפור שלישי

יום אחד אני מתחילה את ביקורי אחר הצהריים ומרגישה שאין לי חשק להיכנס לשום ביקור. אני מרגישה מדוכאת, בודדה, ריקה. איך אכנס ללוות מישהו רוחנית? אני יורדת במדרגות בין הקומות, קרובה לבכי, ואומרת בתחושת רחמים עצמיים: "כל מה שאני צריכה זה שמישהו אחד יאיר לי פנים. מישהו אחד שארגיש שאכפת לו ממני!" באותה שנייה עובר במדרגות לידי איש בגיל העמידה, עם זקן לבן ופנים מחייכות, ושואל אותי: "מה שלומך?" מתוך ההלם שלי מתפתחת שיחה קצרה עד לגרם מדרגות הבא. מתברר שהוא רופא קרדיולוג, יהודי שיש לו בן שגר בארץ באפרת, הוא מתרגש מכך שאני מהארץ ושאיני לומדת ליווי רוחני ומאחל לי כל טוב. פתאום גיליתי שיש לי המון כוח וחשק לכלל ביקורי אחר הצהריים במחלקה.

אני מלווה רוחנית במחלקה האונקולוגית בבית החולים שערי צדק. אני מלווה את פ', אדם בן שישים ממוצא עיראקי, החולה בסרטן ריאות מתקדם. לאחר כמה פגישות בזמן האשפוז לעתים הוא ממש לא יכול לנשום ומתקשה לדבר. יום אחד אני יושבת איתו ועם אשתו לפני טיפול, ושואלת אותם אם יש משהו שהיו רוצים לומר זה לזה עכשיו, לפני שיהיה יותר ויותר קשה לדבר. האישה (כאילו חיכתה לרגע הזה בציפייה דרוכה) פונה אליו מיד ושואלת אותו: "איפה אתה רוצה?" והוא עונה לה: "איפה שיהיה לך נוח לבוא". ואז היא שואלת: "אני אמכור את האוטו כדי לקנות?" והוא עונה בחיוב. לאחר שתי שאלות אלו נראה כי משהו בכל גופם נרגע, ואנו יושבים בשקט כמה דקות. אחר כך הם מסבירים לי כי האוטו שלהם כמעט חדש ויושב ליד הבית בלי שימוש כי היא לא נוהגת.

אחרי שבועות מספר הלך פ' לעולמו. הוא נקבר בחלקה שנקנתה בכסף שקיבלה ממכירת הרכב, ואליה האישה יכולה להגיע בנסיעה באוטובוס אחד.

תקצר היריעה מלספר את כל הסיפורים, אך מהקיץ ועד היום נמשכת עבודת השזירה של הליווי הרוחני ושל העבודה הסוציאלית יחדיו.

התפתחות התחום בארץ

נוסף על משמעות התהליך להתפתחותי המקצועית האישית, אני מודעת לצורך להמשיגו ולהגדירו כדי להיות מוכנה ללמד, להדריך ולהנחות את הנושא בשובי לארץ. בשנה הקודמת לקיץ הוא למדתי קורס בליווי רוחני כאן בארץ במסגרת עמותת "ברוח" שלייד המחלקה האונקולוגית בשערי צדק. עקב עזיבתו של אחד המנחים העיקריים לחו"ל התבקשתי להשתלב בהנחיית הקורס לכשאחזור, וכך ידעתי כי בשובי לארץ אני מתחילה להיכנס כאן לתחום ההנחיה בהכשרה לליווי רוחני.

כפי שלמדתי במהלך הקיץ, השילוב שנוצר מהרקע ומהניסיון שלי היה לי לבָּאָר מים חיים בהנחיית הקורס ובהדרכת התלמידים. השנים הרבות שבהן הדרכת סטודנטים לעבודה סוציאלית בהכשרה המקצועית, לצד הנחיית קבוצות הורים והדרכת מנחות, השתלבו בתובנות של ביקור חולים ובני משפחותיהם, לצד כל מה שלמדתי ב"ברוח" ובקורס הקיץ של CPE, בתהליכי הלמידה הקבוצתיים של הליווי הרוחני. בתוך כך המשכתי בנאמנות לנסות להתאים ולדייק את אופן הליווי הרוחני ואת שפתו לכל תרבות, משפחה ואדם באשר הם.

ואם בתהליך של דיוק עסקינן, למה שהסנדלר יישאר יחף? גם לעצמי עליי לדייק. הבנתו שאמנם הליווי הרוחני מדבר לנימי נפשי, אבל הליווי של חולים במחלות אונקולוגיות וסוף חיים הוא לא בשבילי. יכולתי לעשות את זה, אך זה היה לי קשה מאוד. תשאלו - ברור, למי זה לא קשה? אך אני ראיתי במהלך שבע השנים האחרונות, כי יש אלה שיותר יכולים ואף אוהבים ללוות את החולים; מלווים רוחניים שבאו אליי לפגישות הדרכה, ולבם מלא ותחושתם טובה מתפקדים כמלווים רוחניים.

לעומת זאת, לגבי עצמי, בעבודתי עם הורים לפעוטות, יש כאלה ששואלים אותי: איך את יכולה לעבוד עם ההורים הללו? זה לא קשה לך מדי? ואני - אוהבת אותם, וככה זה פחות קשה.

לך לך - השליחות ושורש הנשמה

לא רק זאת. מהרגע שהבנתי כי אני לא מצויה בתהליך של הסבה מעבודה סוציאלית לליווי רוחני, אלא בתהליך של שזירת שניהם יחדיו, היה לי חשוב להמשיך ולהתקדם במלאכת האריגה וליצור את החיבור הנכון, עבורי ובכלל.

ולכאן שייך מאוד עניין ה"שליחות". אצל פרחי הכהונה הקתולים סיפור השליחות הוא עניין גדול: יש לכל אחד חוויה מכוננת, ממש מחברת בין שמים וארץ, שהיא אצלו ה"קריאה" להקדיש את חייו לכמורה. באופן דומה, בראיונות הקבלה של הפונים ללמוד ליווי רוחני, ראינו כי ה"קריאה לשליחות" קיימת אצל רבים מהם, אף שלרוב איננה כה מוחשית אלא יותר מורגשת...

רבי נחמן מברסלב מורה לנו לברור דרך אישית, כל אחד לפי שורש הנשמה שלו. המסע של האדם הוא להיות עצמו ככל האפשר. ככל שהוא נעשה קשוב יותר ומודע יותר למי שהוא באמת, כך ידע מה נכון לו לעשות, מה ייעודו ומה שליחותו.

וככה אני מדייקת והולכת, ומתחילה לגלות את עקבות הפירורים שפוזרו בדרך, את האווזות שעזרו לחצות את הנהר ואת ההרגשה כי אני נמצאת באזור מוכר, בדרך הביתה...

איך עבודתי עם הורים לגיל הרך באה כשעבדתי עם הורים אלה בהיותי בעצמי אימא לתינוק, והבנתי שלולא כל התמיכה שמסביבי לא הייתי יכולה להיות אימא טובה דיה, ממש כמו ההורים האלה, וחייבים חייבים לתת להם את התמיכה הזאת, שגם להם מגיע...

איך הגעתי ללימודים בטיפול משפחתי בפילדלפיה, ושם, אחרי שיחות טלפון רבות, מצאתי עבודה בתכנית להורים "Healthy Beginnings", שהפכה לבסיס במודל ל"תכנית משפחות", שפיתחתי אחר כך באשלים להורים לגיל הרך...

איך חוויות אישיות מורכבות שעברתי הביאו אותי להבנה של מהות האבל באובדן החלום של איך החיים "צריכים" להיות, ולהבנת הקושי בתהליך ההתמודדות משם והלאה.

איך הגעתי למחלקה לחוסן ומשאבי התמודדות במרכז הישראלי לטיפול בפסיכטראומה, וקיבלתי שם ידע וניסיון בתחום משאבי התמודדות, הכולל בין השאר תחומים רוחניים, משמעות ותקווה.

איך השילוב בין עבודה עם הורים לבין ליווי רוחני הביא אותי לעבוד בפיתוח וביישום של הליווי הרוחני ב"קשר" - ארגון להורים לילדים מיוחדים, ולחוות את החוויה המדהימה של הקורס "ליווי רוחני להורות מיוחדת - הורים מלווים הורים".

איך החוויות המקצועיות שלי והתפקידים שמילאתי בזה אחר זה הכשירו אותי כל אחד לתפקיד הבא, עד שהתחלתי להבין כי הליווי הרוחני, העבודה הסוציאלית, משאבי ההתמודדות, העבודה עם ההורים, הכשרה והדרכה לתלמידים ולאנשי מקצוע - הם בדיוק השזירה המדויקת של שורש הנשמה, הם הפירורים והם הדרך הביתה.

לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין להיבטל ממנה, או:

It takes a village

לכל אחד השליחות של שורש נשמתו שלו, אולם יש דברים הדורשים עשייה בקהילה, ואני מתחברים שורשי הנשמה של כמה וכמה אנשים לעשייה משותפת של כולם. ככה אני עכשיו מחפשת רואה: לא אני גיליתי את אמריקה. התחום של רוחניות בעבודה סוציאלית spirituality and social work - הוא תחום מקצועי מתפתח וקיים. בעידן האינטרנט אני מגלה עוד ועוד כנסים, ספרים, מאמרים בנושא רוחניות ועבודה סוציאלית. אני מתוודעת לאגודות של עבודה סוציאלית ורוחניות בארצות הברית ובקנדה, ומתחילה לקבל כתבי עת, מאמרים, למצוא ספרים ומחקרים בנושאים שונים: גישות של עובדים סוציאליים לנושא הרוחניות; תגובות של מטופלים לנושא; מאמרים על הבדלים בין רוחניות לדת; קורסי חובה בנושא בלימודי תואר ראשון בעבודה סוציאלית; לימודי המשך לתעודה אחרי תואר שני; סמינרים, כנסים יומי עיון ועוד ועוד. הרבה באנגלית, ומעבר לים ולהרים, כן. אבל לא רק. גם כאן, בארץ, בעברית, בהתייחסות לתרבות ולהוויה הישראלית: בחינוך, ברווחה, בבריאות - זה מתחיל, ממשיך ומתרחב.

הרוחניות - מעגל אחד ממעגלי סביבתו הטבעית של האדם

כאמור, וכמתואר ב"עט השדה" האלקטרוני האחרון, השתתפתי בקיץ האחרון בכנס השביעי לרוחניות ועבודה סוציאלית בקנדה. פגשתי שם אנשי מקצוע מארצות הברית, מקנדה ומאוסטרליה, כולם עסוקים בשאלות המורכבות הקשורות לשילוב הרוחניות בעבודה סוציאלית. בשורה התחתונה, רובנו מרגישים ומאמינים כי שילוב הרוחניות בעבודה סוציאלית הוא טבעי ביותר: הוא המגלם האולטימטיבי לראייה המערכתית ההוליסטית של האדם בסביבתו, כי הרוחניות היא אחד המעגלים שהאדם מצוי בהם, ומכאן שאסור לנו להתעלם ממנה. הקשיים המוסריים העלולים לנבוע ממפגש העולמות של איש המקצוע עם האדם שמולו אינם שונים מכל התמודדות מקצועית אחרת, וכמוה ראויים לזכות באותן מודעות, התייחסות ועבודה מקצועית.

חלון לעתיד התחום בארץ

בשנה האחרונה התקיימה קבוצת למידה קטנה קצרה באשלים, לפתוח חלון אל הרוחניות בעבודה עם משפחות בסיכון. בעידוד ובתמיכה של המגבית היהודית של ניו יורק, מתקיים מיזם ליווי רוחני בארגון "קשר", והשנה נפתח מחזור שני בליווי רוחני להורים של ילדים בעלי צרכים מיוחדים. במהלך חודש נובמבר נפתחה סדנה בנושא ליווי רוחני לאנשי מקצוע העובדים בתכנית "פאקט" עם יוצאי העדה האתיופית ברחובות. בקיץ האחרון, נוסף על ההצגה בכנס בקנדה, סיפרתי על ההתפתחויות ב"קשר" ובאשלים גם בכנס "תשקופת" בארץ.

במידה רבה נולד התחום בארץ דווקא מתחום הליווי לחולים במחלקות אונקולוגיה, במרכזי הוספיס, בבתי אבות ובמרכזי יום לקשישים (בשותפות אשל); עמותת "ברוח" מכשירה מלווים רוחניים המתמחים בליווי חולים במחלות מסכנות חיים ובסוף חיים; בתחומי הלימוד בבתי ספר לרבנות, כגון מכון שכטר ו-HUC, מרחיבים את הלמידה גם לתלמידי רבנות, ובחלקם לליווי אנשים בקהילה בשלבים שונים במעגל החיים ולא דווקא בסופם. לצד הליווי הרוחני

מתפתח נושא הרוחניות בתחומי ליבה נוספים: בחיפה מתקיים זה שנים מספר כנס "רוחניות בחינוך" עם מגוון אנשי אקדמיה ומקצוע המעניקים לכך זמן והתייחסות. בתחום העבודה הסוציאלית פורח כאמור תחום הרוחניות בארצות הברית ובקנדה, ובארץ הוא עדיין נמצא בשלב ראשוני מאוד.

כחלק מהרצון לקדם ולפתח את הנושא גם לאוכלוסיות בסיכון, ייערך בחודש ינואר סמינר בנושא מטעם מרכז ידע אשלים. הסמינר מיועד לנציגי ממשלה העובדים עם אשלים לצורך למידה ופתיחת החשיבה והלב לעיון בנושא, לקראת אפשרויות הפיתוח והיישום בהמשך.

ואני תפילתי

אני מייחלת שדברים טובים ימשיכו לקרות בתחום, לא רק מעבר לים ולהרים, אלא כאן בארץ, קרוב אלינו, וכך אני נזכרת בפסוקים הללו, בשיר מופלא המהדהד איתם, שאת שניהם למדתי ממורים רוחניים במסע האישי שלי. השיחה שנוצרת בין מה שבאפשרותנו ממש לעשות לבין מה שייפתח בפנינו פתאום, כששניהם כאחד קרובים כל כך כל כך - היא הצידה שאני לוקחת איתי להמשך הדרך.

חלום ומעשה

"כִּי הַמְצִיחַ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצִיחַ הַיּוֹם
לֹא נִפְלֵאת הוּא מִפֶּה וְלֹא רְחִיקָה הוּא:
לֹא בְּשָׁמַיִם הוּא
לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקְחֶה לָנוּ
וְיִשְׁמַעֵנוּ אֶתְּהָ וְיַנְעִשֶׁנּוּ:
וְלֹא מִעֵבֶר לַיָּם הוּא
לֵאמֹר מִי יַעֲבֹר לָנוּ אֶל עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחֶה לָנוּ
וְיִשְׁמַעֵנוּ אֶתְהָ וְיַנְעִשֶׁנּוּ:
כִּי קְרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מְאֹד
בְּפִיךָ וּבְלִבְּךָ לַעֲשׂוֹתוֹ." (דברים ל, יא-יד)

"זֶה הַחֲלוֹם שְׁאֵנוּ נֹצְרִים בְּלִבְנוּ בְּלִי לֹמֵר מְלָה
שְׁמִשָּׁהוּ מְפֹלֵא יְקָרָה פְתָאוֹם
שְׁזָה מְכָרְחָ לְקָרוֹת
שְׁהֲזָמוֹן יִפְתַּח לְפָנֵינוּ שְׁהַלֵּב יִפְתַּח לְפָנֵינוּ
שְׁהַשְׁעָרִים יִפְתַּחוּ לְפָנֵינוּ
שְׁהַסְלַע יִפְתַּח לְפָנֵינוּ
שְׁמַעְעוֹן נִסְתָּר יִפְרָץ לְעַמְתָּנוּ
שְׁהַחֲלוֹם עֲצָמוֹ יִפְתַּח לְפָנֵינוּ
וְשִׁבְקָר אָחָד נִשְׁיט בְּלִי מִשִּׁים לְתוֹךְ
מִפְרָץ קָטָן נִשְׁלַא יִדְעֵנוּ שְׁהִיָּה שֵׁם כָּל הַזָּמוֹן."

(אולב האוגה, תרגום: סבינה מסג)

שגיא, א' (2011). פצועי תפילה - תפילה לאחר "מות האל": עיון פנומנולוגי בספרות עברית. רמת גן: הוצאת אוניברסיטת בר-אילן.

שילנסקי, ע', ודיניה, א' (2009), רוחניות ועבודה סוציאלית - הידורו בכפיפה אחת? הוצג בכנס הישראלי הראשון לחקר רוחניות עכשווית [גרסה אלקטרונית]. www.spirituality.haifa.ac.il, נדלה ב-1.1.2012 מתוך:

http://spirituality.haifa.ac.il/1st_conf/program_files/a1/a1_1_no/a1_a_abstract.pdf

Canda, E. R., & Furman, L. D. (2010). *Spiritual Diversity in Social Work Practice: The Heart of Helping* (Second edition). New York: Oxford University Press.

Crisp, B. R. (2010). *Spirituality and Social Work*. Southampton, UK: Ashgate Publishing.

Handzo, R. G. (2012). The Process of Spiritual/Pastoral Care: A General Theory for Providing Spiritual/Pastoral Care Using Palliative Care as a Paradigm. In: S. B. Roberts (Ed.), *Professional Spiritual and Pastoral Care: A Practical Clergy and Chaplain's Handbook* (pp. 21-41). Vermont: Skylight Paths Publishing.

Jones, G. L. (2012). Prayer and Ritual. In: S. B. Roberts (Ed.), *Professional Spiritual and Pastoral Care: A Practical Clergy and Chaplain's Handbook* (pp. 106-118). Vermont: Skylight Paths Publishing.